

รูปแบบแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางเพศ

Appropriate practices for the Replacement of Criminal Prosecution against Juvenile Sex Offenders with Other Special Measures

ดวงกมล จันทรัตน์มณี¹, รองศาสตราจารย์ ดร.ฤเดช เกิดวิชัย², ดร.วินัย ชุ่มชื่น³

¹นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา (บริหารงานยุติธรรม)

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

²อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

³รองอธิการบดี ฝ่ายบุคคล ภูมิสถาปัตย์ และนิติการ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางเพศจากการถูกดำเนินคดีอาญา 2) ค้นหารูปแบบในการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชน ที่กระทำความผิดทางเพศ 3) สร้างรูปแบบแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางเพศ วิธีการศึกษาเป็นวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูล คือ ฝ่ายผู้กระทำผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน จำนวน 71 คน และผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมินและรับรองรูปแบบ จำนวน 5 ท่าน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาความ

ผลจากการวิจัยพบว่า สถานการณ์ในปัจจุบันเด็กและเยาวชนกระทำความผิดทางเพศจัดอยู่ในลำดับที่ 6 ของประเทศ ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชน คือ 1) สิทธิเสรีภาพในการดำรงชีวิต 2) สภาพจิตใจเป็นตราบาปติดตัว 3) ด้านครอบครัว 4) ด้านการเรียนและอาชีพ 5) ด้านสภาพสังคมและชุมชน เป็นปัญหาสำคัญที่ควรได้รับการแก้ไขโดยเร่งด่วน รูปแบบในการดำเนินคดีทางอาญาของเด็กและเยาวชน คือ กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก และกระบวนการยุติธรรมทางเลือก ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นพ้องกันควรนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาบังคับเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับเด็กและเยาวชนรวมถึงผู้เสียหาย

รูปแบบแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางเพศ แบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ กรณีผู้เสียหายไม่ตั้งครรภ์ และกรณีผู้เสียหายตั้งครรภ์

คำสำคัญ : รูปแบบแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม / มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา / เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางเพศ

Abstract

The objectives of this research are: 1) To study the current situation of criminal prosecution and its impacts on juvenile sex offenders, 2) To identify the forms of criminal prosecution against juvenile sex offenders, 3) To develop appropriate practices for the replacement of criminal prosecution against juvenile sex offenders with other special measures. The study is a qualitative research by gathering information from the document. And in-depth interviews. The research samples consisted of 71 informants from the groups of offenders, victims and juvenile workers and 5 authorities in corrective measure assessment and certification. Descriptive analysis was adopted.

The results showed The current situation in the juvenile sex offender is rated No. 6 in the country. The impacts on juvenile sex offenders are: 1) Impact on the right and freedom to an adequate standard of living, 2) Emotional impact following the offender's criminal labelling, 3) Impact on the family, 4) Educational and occupational impact, 5) Social and community impact. These impacts constitute major problems that should be urgently rectified. The existing forms of criminal prosecution against juvenile sex offenders are the main stream and alternative justice processes. The majority of informants agree that alternative justice should be enforced for maximum benefits of juvenile sex offenders and their victims.

Appropriate practices for the replacement of criminal prosecution against juvenile sex offenders with other special measures can be divided into categories: one is the measure for non-pregnant victims and the other is for pregnant victims.

Keywords: Appropriate practices / Replacement of criminal prosecution with special measure / Juvenile Sex Offenders

บทนำ

ปัญหาความผิดเกี่ยวกับเพศ แต่เดิมกฎหมายให้การคุ้มครองฝ่ายหญิงเป็นผู้เสียหาย เพราะสังคมไทยมีค่านิยมในเรื่องเพศที่ผู้หญิงต้องรักษานวลสงวนตัว หากหญิงผู้นั้นสูญเสียความบริสุทธิ์ ก็จะถูกสังคมมองว่าเป็นผู้ที่มีมลทินติดตัว แม้แต่ตัวหญิงเองก็รู้สึกว่ามีตราบาปติดตัวไปจนตลอดชีวิต คุณธรรมทางกฎหมายที่ให้ความคุ้มครอง คือความบริสุทธิ์ในทางเพศ (คณิต ณ นคร, 2553, หน้า 411) แต่ปัจจุบันค่านิยมในเรื่องเพศเริ่มเปลี่ยนแปลงไป สื่อมวลชนเผยแพร่วัฒนธรรมและค่านิยมต่างๆ ของสังคมตะวันตกมีอิทธิพลต่อสังคมไทยทำให้ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยมได้รับความกระทบกระเทือน เด็กและเยาวชนจึงถูกปลูกฝังให้มีค่านิยมที่หลงใหล ฟุ้งเฟ้อไปกับภาวะทันสมัย อีกทั้งเด็กและเยาวชนเห็นเรื่องของการมีเพศสัมพันธ์เป็นเรื่องปกติธรรมดา

เด็กและเยาวชนมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกเมื่ออายุ 12-13 ปี (สำนักกระบวนคดีอาชญากรรมควบคุมโรค, 2554) แม้ในบางครั้งฝ่ายผู้หญิงจะยินยอมแต่ทางกฎหมายอายุที่จะยินยอมให้มีการร่วมเพศได้นั้นต้องเกิน 15 ปี ถ้าผู้หญิงอายุไม่ถึง 15 ปี ฝ่ายชายก็ผิดเสมอ เพราะบรรทัดฐานของสังคมไทยในเรื่องเกี่ยวกับการคุ้มครอง

ทางเพศนั้น ยังไม่สามารถปรับเปลี่ยนไปตามค่านิยมของตะวันตกได้ ทำให้เด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีเกิดความรู้สึกมีแผลในใจ หรือมลทินติดตัวชั่วชีวิต หรือบางครั้งจบชีวิตด้วยการฆ่าตัวตายแม้ว่าการกระทำซ้ำเร้าเด็กด้วยกันกฎหมายได้กำหนดเหตุยกเว้นโทษสามารถสมรสกันได้หากภายหลังศาลอนุญาต ผู้กระทำผิดไม่ต้องรับโทษ แต่บางครั้งทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชายต่างก็ให้ความยินยอมที่จะมีเพศสัมพันธ์กัน โดยที่ไม่ได้คิดไปไกลถึงการใช้ชีวิตคู่แต่งงานอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว การจับให้เด็กและเยาวชนทั้งสองฝ่ายแต่งงานกันนั้นไม่ใช่แนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างแท้จริง กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาชี้ให้เห็นว่าคู่แต่งงาน เมื่ออายุน้อยส่วนใหญ่จะมีชีวิตคู่ที่ไม่ยั่งยืน (ชญญา ใจดี, 2550, หน้า 2) และผู้หญิงมักขาดโอกาสทางการศึกษา ซึ่งนำไปสู่การทำงานที่ได้รับค่าตอบแทนต่ำ และในที่สุดมีผลกระทบต่อการเงินของครอบครัว ไม่สามารถเลี้ยงดูลูกได้อย่างเหมาะสม

ปัญหาเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางเพศในปัจจุบันนั้นยังไม่ได้รับการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู จากสาเหตุที่แท้จริง แม้ว่าพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มีจุดประสงค์เพื่อต้องการแยกวิธีการปฏิบัติระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ออกจากกันอย่างเด็ดขาด แนวทางในการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนจึงมุ่งเน้นความเป็นอยู่ที่ดีและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อเด็กและเยาวชน ได้มีการบัญญัติวิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดไว้หลากหลาย แต่ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงกระบวนการยุติธรรมทางเลือก มาตรา 90 มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ซึ่งยังไม่ได้ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลาย อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากหน่วยงานต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมไม่ได้นำปัญหาของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดมาเป็นตัวตั้งในการหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน แต่มุ่งที่จะทำงานแบบแยกส่วน คานอำนาจซึ่งกันและกัน อีกทั้งบิดามารดาของเด็กและเยาวชนก็ยังไม่พร้อมที่จะให้การดูแลเอาใจใส่ อบรมสั่งสอนเกี่ยวกับเรื่องของการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรให้กับเด็กและเยาวชน ทำให้ปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิดไม่ได้รับการดูแลแก้ไขอย่างจริงจัง และเป็นปัญหาเรื้อรังสะสมเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จึงควรศึกษาวิจัยค้นหาองค์ความรู้ในการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางเพศ เพื่อให้เกิดผลทางปฏิบัติให้มากที่สุด โดยสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างยั่งยืน และเกิดผลในทางสร้างสรรค์อย่างแท้จริงต้องการให้อุบัติเหตุแห่งชีวิตของเด็กและเยาวชนเป็นบทเรียนที่มีค่าที่ส่งผลให้ก้าวต่อไปในชีวิตอย่างมีความสมบูรณ์แบบ ไม่เกิดประวัติศาสตร์ซ้ำรอยขึ้นอีก และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมสามารถนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางเพศได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางเพศจากการถูกดำเนินคดีทางอาญา
2. เพื่อค้นหารูปแบบแนวทางปฏิบัติในการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางเพศ
3. เพื่อสร้างรูปแบบแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมในการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางเพศ

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างรูปแบบแนวทางปฏิบัติในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางเพศได้อย่างเหมาะสม

2. ขอบเขตด้านประชากร

ผู้วิจัยศึกษาด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มเป้าหมายเป็น 2 กลุ่ม จำนวน 71 คน ได้แก่ กลุ่มที่ 1 คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ และเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน กลุ่มที่ 2 คือ ฝ่ายเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด กับ ฝ่ายผู้เสียหาย ผู้วิจัยคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง และเป็นผู้ให้ความยินยอมเข้าร่วมในการวิจัย

กรณีศึกษา (Case study) เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางเพศ โดยปรากฏว่าผู้เสียหายมีการตั้งครรภ์ หรือศาลเยาวชนและครอบครัวมีคำพิพากษาให้ฝึกและอบรม จำนวน 4 ราย

3. ขอบเขตด้านเวลา ตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2556 – มกราคม พ.ศ. 2558

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดหลักการทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1.1 ทฤษฎีการกระทำความผิดทางเพศ หมายถึง พฤติกรรมทางเพศซึ่งถือว่าเป็นการขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม

1.2 ทฤษฎีสัญชาตญาณทางเพศแต่กำเนิด (Inborn Sexual Instinct Theory) มนุษย์เกิดมาพร้อมกับสัญชาตญาณทางเพศ (Sexual Instinct) และพร้อมก็บอวาระเพศที่ติดตัวมา

1.3 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic theory) เห็นว่า เพศ (Sex) เป็นแรงขับที่สำคัญในชีวิตมนุษย์

1.4 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ให้ความสำคัญกับกระบวนการกล่อมเกลางานสังคม (Socialisation) และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมด้วย

1.5 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมและการเรียนรู้แบบมีเงื่อนไข (Conditioning and Social Learning Theory) พฤติกรรมทางเพศเป็นผลมาจากปมหรือแบบแผนที่ซับซ้อนของเงื่อนไขนั้น

2. แนวทางการดำเนินคดีอาญาของเด็กและเยาวชน

กฎหมายอาญา คือ บรรดากฎหมายทั้งหลายที่ระบุถึงความผิดทางอาญาและโทษ (คณิต ณ นคร, 2551, หน้า 32) บุคคลจะต้องได้รับโทษทางอาญาต่อเมื่อมีกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิด ซึ่งเป็นไปตามหลักที่มาจากสุภาษิตในภาษาลาตินที่ว่า Nulla Poena Sine Lege ไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย (เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, 2551, หน้า 76) รัฐเปรียบเสมือนบิดาของเด็ก โดยมีศาลเป็นตัวแทนของพระมหากษัตริย์รับผิดชอบในการพิทักษ์ (มาตาลักษณ์ ออรุ่งโรจน์, 2548, หน้า 25) และรับผิดชอบในการคุ้มครองสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด การดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนนั้นจะคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก (the best interest of the child) เป็นหลัก ไม่ว่าจะเด็กจะต้องการหรือไม่ก็ตาม มุ่งใช้มาตรการทางเลือกเพื่อเป็นการสงเคราะห์ แก่ไข ฟันฟู ดูแลให้กลับตัวเป็นคนดี มากกว่าที่จะใช้มาตรการลงโทษแบบควบคุมเด็กและเยาวชนมีสิทธิที่จะได้รับความยุติธรรมจากรัฐ

3. แนวคิดเกี่ยวกับประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชน

ปัจจุบันสังคมให้ความสำคัญกับเด็กและเยาวชนมากขึ้นนำไปสู่แนวคิดที่ต้องการให้ความสำคัญแก่คุณค่า โดยเน้นที่ตัวเด็กและเยาวชน และต้องมีการปฏิบัติเพื่อพัฒนาเด็กในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของเด็กและเยาวชนที่จะนำไปสู่ประโยชน์สูงสุดสำหรับเด็กและเยาวชน

4. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา

4.1 ทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม ป्लุกฝังระเบียบวินัย (Basic Discipline) ป्लุกฝังความมุ่งหวัง (Aspiration) สอนให้รู้จักบทบาทและทัศนคติต่าง ๆ (Social Roles and Supporting Attitudes)

4.2 ทฤษฎีพันธะทางสังคม (Social Bonding Theory) ได้เสนอทฤษฎีควบคุมการเกิดอาชญากรรม โดยเชื่อว่าถ้าบุคคลมีความผูกพันกับองค์กรหรือกลุ่มในสังคม

4.3 ทฤษฎีตราบาป (Labeling Theory) กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่สามารถแก้ปัญหาอาชญากรรมได้ แต่เป็นต้นเหตุของอาชญากรรม (Lily, J.R. and others, 2002, p. 110) เพราะกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือเครื่องมือที่ดีในการแบ่งแยกคนดีกับคนเลวออกจากกัน

4.4 ทฤษฎีการแก้ปัญหา (Problem-solving Theory) เชื่อว่าผู้เข้าร่วมเจรจาทุกคนมีผลประโยชน์บางประการร่วมกันถ้าไม่มีสิ่งอื่นเข้ามาแทรกแซง

4.5 ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีความมุ่งหมายหลัก 3 ประการ คือ เยียวยาความเสียหายหรือผลกระทบ ที่เกิดขึ้นเป็นการเยียวยาในแง่ความรู้สึก หรือผลกระทบที่เกิดขึ้นในตัวของผู้เสียหายกับบุคคลรอบข้าง สร้างสำนึกเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้กระทำความผิดอาญาเกิดความรู้สึกที่ต้องรับผิดชอบ และฟื้นฟูสัมพันธ์ระหว่างตัวผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด

รูปแบบการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูเด็กกระทำความผิดและประพฤตินไม่สมควรแก้ไขออกเป็น 7 รูปแบบ ดังนี้

1. รูปแบบทางการแพทย์ (medical model) แนวคิดปรัชญาทางการแพทย์ (medical model philosophy) มีข้อสันนิษฐานว่าเด็กและเยาวชนกระทำความผิดถือเป็นความเจ็บป่วย จึงสามารถบำบัดรักษาได้หรือเรียกว่ารูปแบบการบำบัด (treatment model)

2. รูปแบบการเยียวยาทางการแพทย์ สามารถใช้วิเคราะห์หาสาเหตุเยาวชนกระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ อย่างไรก็ตามทฤษฎีการบำบัดทางจิตของ Jungian Therapy สามารถใช้บำบัดเยาวชนหญิงที่มีพฤติกรรมทางเพศได้เช่นกัน

3. รูปแบบการแก้ไขฟื้นฟู (rehabilitation model) เป็นรูปแบบที่ใช้กับเด็กและเยาวชนกระทำความผิดอย่างกว้างขวางและเป็นแนวคิดที่ไม่เห็นด้วยกับการควบคุมเด็กในสถานควบคุม

4. รูปแบบการกลับสู่ชุมชนหรือชุมชนบำบัด (the community reintegration or therapeutic community model) มีความสำคัญมากเพราะเป็นการแก้ไขฟื้นฟูในรูปแบบเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้รับการพัฒนาด้านทักษะทางสังคมและศีลธรรม

5. รูปแบบการป้องกันและการควบคุม (prevention/control model) ลดโอกาสก่อนที่เด็กจะกระทำความผิด

6. รูปแบบการลงโทษให้เหมาะสมและเป็นธรรมกับเด็กและเยาวชนกระทำความผิด (just-deserts model)

7. รูปแบบการบำบัด (reality therapy model) มีลักษณะกำหนดโทษขั้นต่ำขั้นสูงเพื่อจูงใจให้เด็กและเยาวชนเปลี่ยนแปลงความประพฤติไปในทางที่ดีขึ้น

8. รูปแบบความยุติธรรม (justice model) คือผู้ปฏิบัติงานจะต้องมีความยุติธรรมและมีเหตุผลต่อผู้กระทำความผิดหรือเด็กและเยาวชนกระทำความผิด เน้นการคุ้มครองสิทธิเด็กทุกกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับเด็ก

5. มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามมาตรา 90

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเป็นการกำหนดมาตรการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด ก่อให้เกิดผลดีต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในการได้รับโอกาสให้กลับตัวเป็นคนดีโดยไม่มีประวัติอาชญากรรมติดตัว การสำนึกในการกระทำของเด็กและเยาวชน เป็นวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งของการลงโทษโดยต้องการให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวเป็นคนดีของสังคมและสำนึกในสิ่งที่ตนเองได้กระทำไป โดยให้เด็กหรือเยาวชนเกิดความละเอียดใจที่ได้กระทำความผิด (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2552, หน้า 39) และยังเป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้เด็กหรือเยาวชนกับครอบครัวได้พูดคุยหารือร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาเด็กหรือเยาวชนอย่างแท้จริงโดยชุมชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐคอยช่วยเหลือ ซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจอันดีขึ้นภายในครอบครัวของเยาวชน นอกจากนี้ยังให้โอกาสผู้เสียหายได้มีสิทธิพูดถึงความรู้สึกของตน และได้มีส่วนร่วมในการกำหนดผลของการประชุม รวมทั้งเปิดโอกาสให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดและผู้เสียหายได้พบปะเจรจาตกลงค่าเสียหายกัน อีกทั้งมีโอกาสขอโทษและให้อภัยกัน ทำให้เกิดความสมานฉันท์ระหว่างทั้งสองฝ่ายสำหรับชุมชนของเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดอยู่อาศัยก็ได้มีส่วนร่วมสนับสนุนให้เด็กหรือเยาวชนรวมทั้งครอบครัวได้แก้ปัญหาซึ่งมีผลกระทบต่อชุมชนโดยตรงยิ่งกว่านั้น ความสงบสุขในสังคมได้รับการฟื้นฟู โดยการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามีลักษณะเป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างแท้จริง

6. มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในต่างประเทศ

ประเทศนิวซีแลนด์มีการนำเอาวิธีการไกล่เกลี่ยฟื้นฟูสัมพันธ์อาญามาใช้กับเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด โดยศาลเป็นผู้พิจารณาคดีเพื่อเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยฟื้นฟูสัมพันธ์อาญา มุ่งเน้นให้จำเลยรับรู้ถึงผลกระทบหรือความเสียหายที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหาย รู้ว่าสิ่งที่ตนได้ทำลงไปทำให้คนอื่นได้รับความทุกข์หรือความเดือดร้อน และทำให้จำเลยได้มีโอกาสแสดงความรู้สำนึกเพื่อเป็นเครื่องเตือน และให้ชุมชนหรือบุคคลแวดล้อมเข้ามาร่วมรับรู้ ช่วยเยียวยาปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดพยายามปรับปรุงตัวและกลับคืนเข้าสู่สังคมได้อย่างปกติสุข

สาธารณรัฐประชาชนลาวนั้น ถึงแม้ว่าจะปกครองด้วยระบบคอมมิวนิสต์ แต่ก็ยังคงให้ความสำคัญต่อวิถีชุมชน และไม่ทำลายอำนาจชุมชน คือ มีความยึดหยุ่นประนีประนอมและคงรักษาวิถีแห่งบูรพาไว้ได้ เห็นได้จากคณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งในระดับหมู่บ้าน ซึ่งเป็นองค์กรที่กำหนดโครงสร้างและถูกจัดตั้งโดยภาครัฐ มีความเป็นอิสระและมีบทบาทเป็นตัวแทนชุมชนอย่างแท้จริง โดยใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยที่สอดคล้องกับ วิถีชีวิต ความเชื่อ จารีตประเพณีในชุมชน รวมทั้งวัฒนธรรมของแต่ละชนเผ่า และได้นำมาใช้ในกรณีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดทางอาญา เพื่อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยกันดูแล แก้ไข บำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้กลับตนเป็นคนดีและรู้สำนึกในการกระทำความผิด

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยภายในประเทศ

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2554) วิจัยเรื่องการบังคับใช้โทษทางอาญาประเภทอื่นที่มีได้อยู่ในประมวลกฎหมายอาญาของไทย พบว่า การบังคับใช้มาตรการทางอาญาของประเทศต่าง ๆ ในปัจจุบันมีทิศทางที่มุ่งแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดมากกว่าการแก้แค้นทดแทน จึงมีการคิดค้นมาตรการทางอาญารูปแบบต่าง ๆ ที่มีความหลากหลายเพื่อให้การบังคับใช้มาตรการเหล่านั้นสอดคล้องกับผู้กระทำความผิดในแต่ละกรณีซึ่งไม่เหมือนกัน และเป็นมาตรการที่มีไว้เพื่อแก้ไขผู้กระทำความผิด

ลัดตนา อินทพล (2553) วิทยานิพนธ์ เรื่องการหันเหเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายไทย-ลาว พบว่า กระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวต่างก็มีวิธีการหันเหคดีเด็กและเยาวชนในรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมกับประเทศของตน เพื่อมุ่งแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้มีโอกาสในการกลับตัวเป็นคนดีและสามารถดำรงชีวิตในสังคมต่อไป

สรุดา สมพอง (2551) ศึกษาวิจัยเรื่องการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชนในชั้นศาล พบว่า รูปแบบและวิธีดำเนินการการจัดประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนในชั้นศาลรับฟ้องที่เหมาะสมกับประเทศไทย ต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญในการขับเคลื่อนให้ประสบความสำเร็จ

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Jonathan Eaton and His Honour Judge (2003) ได้อธิบายความหมายและความแตกต่างของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับรูปแบบของการระงับข้อพิพาทอื่น ๆ เช่น การยกโทษ หรือการยอมความของผู้เสียหาย เพื่อชี้ให้เห็นว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีหลักการที่สำคัญที่แม้ว่าจะคล้ายกับมาตรการที่กล่าวมาแต่ไม่ตรงกัน และในรายงานได้ให้หลักเกณฑ์และกระบวนการของการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการลงโทษ (สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553, หน้า 22-23)

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมในการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางเพศ ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

2. ขั้นตอนการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ทบทวนแนวคิดและทฤษฎีจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ

ขั้นตอนที่ 2 สร้างแบบสัมภาษณ์โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 โดยผู้วิจัยได้ให้ทางผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงและความน่าเชื่อถือ และในส่วนของแบบสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กและเยาวชนรวมถึงฝ่ายผู้เสียหาย ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์เสนอต่ออธิบดีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนอีกครั้งหนึ่ง เพื่อขออนุญาตในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 3 ผู้วิจัยได้เข้าสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย และเก็บรวบรวมข้อมูล โดยกลุ่มเป้าหมายที่

เป็นฝ่ายผู้กระทำความผิดและฝ่ายผู้เสียหาย ผู้วิจัยได้กำหนดนามสมมุติเพื่อเป็นความลับ และจริยธรรมในการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยคำนึงถึงการพิทักษ์สิทธิของกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเองเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุม ชัดเจน และตรงประเด็น

ขั้นตอนที่ 4 สร้างรูปแบบแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมในการนำมามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางเพศ โดยใช้ข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 ถึง ขั้นตอนที่ 3

ขั้นตอนที่ 5 นำรูปแบบที่ได้มาปรับปรุงตามคำชี้แนะ และนำเสนอต่อผู้บริหารระดับสูง เพื่อให้การประเมินและให้การรับรองรูปแบบ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพด้วยวิธีการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) ในส่วนของการทบทวนวรรณกรรม โดยศึกษาและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสารต่าง ๆ และผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) กลุ่มเป้าหมายทั้งสองกลุ่ม และนำรูปแบบที่ได้เสนอต่อผู้บริหารระดับสูงหรือตัวแทน เพื่อให้การประเมินและรับรองรูปแบบ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารต่างๆ นำมาวิเคราะห์และเปรียบเทียบเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการและน่าเชื่อถือ และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยผู้วิจัยจัดทำบทสรุปการสัมภาษณ์เจาะลึกกลุ่มเป้าหมายเป็นรายเรื่องและรายประเด็น วิเคราะห์ข้อมูลให้เหลือเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ ด้วยวิธีการลดทอนข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ความสอดคล้อง ความแตกต่างของข้อมูลที่ได้จากการจัดเก็บระเบียบข้อมูล เพื่อหาข้อสรุปและอธิบายความ และทำการสรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดยวิธีสามเส้า และตีความในรูปแบบของการพรรณนา

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเรื่องรูปแบบแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมในการนำมามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางเพศ มีสาระสำคัญดังนี้

1. สถานการณ์ในปัจจุบันของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางเพศนั้นมีอย่างต่อเนื่อง เพราะเด็กและเยาวชนนั้นได้รับอิทธิพลจากสื่อสาธารณะ และการไม่รักษานวลสงวนตัวของฝ่ายหญิง ทำให้เกิดมีเพศสัมพันธ์กันได้ง่าย เมื่อเด็กและเยาวชนถูกดำเนินคดีอาญาก็ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเป็นตราบาปติดตัว ทำให้การใช้ชีวิตของเด็กและเยาวชนชะงักงัน ขาดโอกาสในการศึกษา หรือขาดจากการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะกรณีที่ต้องถูกควบคุมตัวไว้เพื่อดำเนินการกระบวนการยุติธรรมอาจส่งผลทำให้เด็กและเยาวชนต้องออกจากการศึกษาตามระบบอย่างถาวร หรือต้องออกจากการทำงาน และเมื่อพ้นโทษแล้วก็ไม่สามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข

2. รูปแบบแนวทางการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางเพศมี 2 รูปแบบคือ

2.1 รูปแบบกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักเน้นลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยวิธีการแก้แค้นทดแทน

2.2 รูปแบบกระบวนการยุติธรรมทางเลือกเน้นการแก้ไข ฟื้นฟู บำบัด เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด เพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพและอนาคตเด็กและเยาวชนที่เป็นจำเลยผู้หลงกระทำความผิด เพื่อแก้ไข ความประพฤติเด็กและเยาวชนให้ได้มีโอกาสกลับตนเป็นพลเมืองดีของชาติ โดยคำนึงถึงว่าเด็กเป็นทรัพยากร บุคคลของชาติต่อไปในอนาคต ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นสอดคล้องกันว่าควรใช้รูปแบบกระบวนการยุติธรรม ทางเลือกในการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด เพื่อเป็นการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู ให้เด็ก และเยาวชนสามารถสำนึกในการกระทำความผิดและกลับตัวเป็นคนดี สามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่าง ปกติสุข และไม่มีตราบาปติดตัว

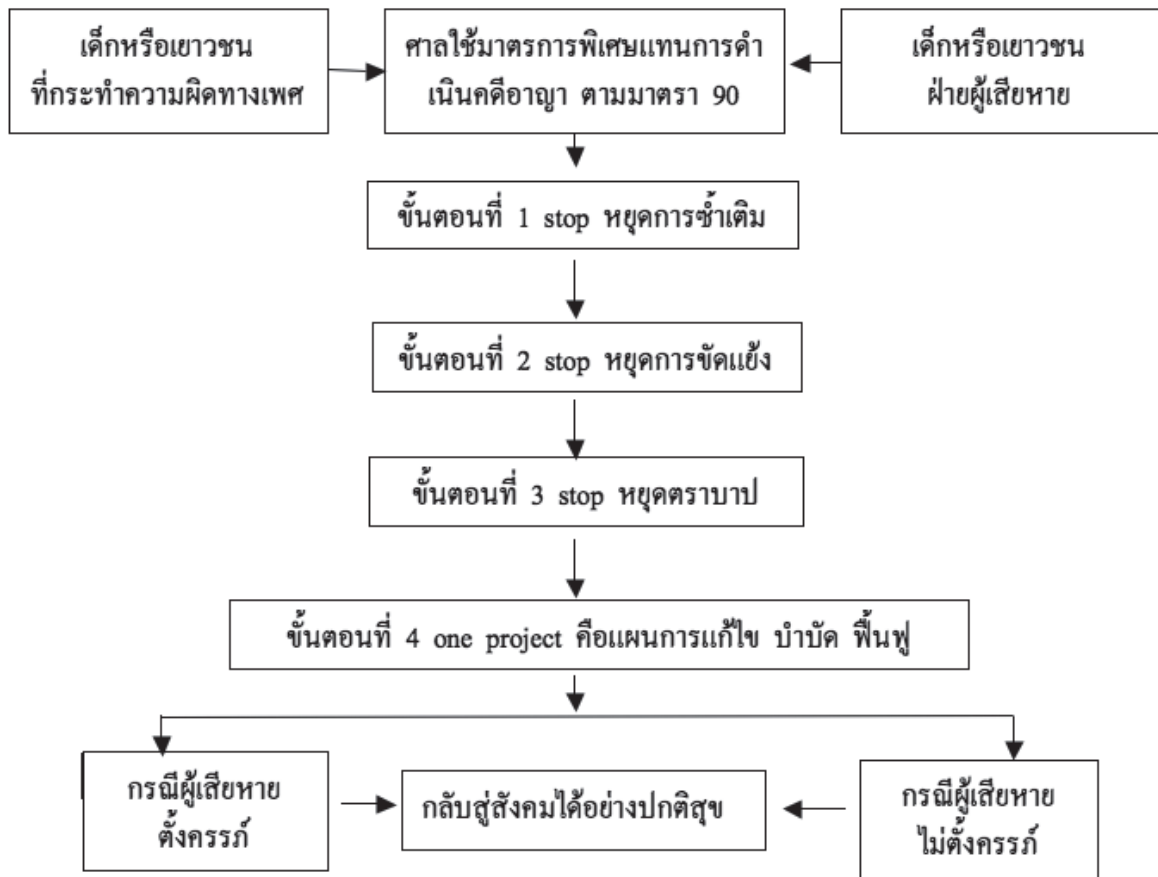
3. รูปแบบแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็ก และเยาวชนที่กระทำความผิดทางเพศแบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ กรณีผู้เสียหายไม่ตั้งครรภ์ และกรณีผู้เสียหาย ตั้งครรภ์ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 หยุดการซ้ำเติมเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดรวมถึงตัวผู้เสียหาย โดยมีการ ลงนามตกลงระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมให้มีการส่งต่อข้อมูลค่าให้การของผู้เสียหาย เพื่อเป็นการให้ความคุ้มครองผู้เสียหาย อีกทั้งยังไม่เป็นการซ้ำเติมผู้เสียหายให้เล่าเรื่องราวซ้ำ ๆ ต่อเจ้าหน้าที่ เพียงเพราะอยู่กันคนละหน่วยงาน และเจ้าหน้าที่ตำรวจควรมีการเพิ่มเติมข้อมูลเกี่ยวกับผู้เสียหายเพื่อให้ ศาลเยาวชนและครอบครัวสามารถใช้ดุลยพินิจการให้การประกันตัวชั่วคราวได้อย่างสมบูรณ์

ขั้นตอนที่ 2 หยุดการขัดแย้งระหว่างฝ่ายผู้กระทำความผิดและฝ่ายผู้เสียหาย โดยนำหลักทฤษฎี การแก้ไขปัญหาคือการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิด ความพึงพอใจ และสิ่งที่สามารถยอมรับได้ของทั้งสองฝ่าย

ขั้นตอนที่ 3 หยุดตราบาป เพื่อมิให้เด็กและเยาวชน รวมถึงผู้เสียหาย ว่าเป็นคนไม่ดี ที่กระทำความ ผิดทางเพศ หรือมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร

ขั้นตอนที่ 4 วางแผนการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู เด็กและเยาวชน รวมไปถึงผู้เสียหาย เพื่อให้สามารถ อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

แผนภาพ รูปแบบแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางเพศ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการศึกษา พบว่า การจะกำหนดรูปแบบแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางเพศนั้นจะต้องขึ้นอยู่กับบริบทของปัญหาที่เกิดขึ้นของแต่ละรายบุคคล ซึ่งถือเป็นเรื่องยากที่จะกำหนดรูปแบบที่ตายตัว แต่ก็ควรมีการกำหนดรูปแบบมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาให้เหมาะสมกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางเพศเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติของหน่วยงาน เพื่อให้เกิดความปรองดองสมานฉันท์ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อเด็กและเยาวชนรวมถึงฝ่ายผู้เสียหาย และเพื่อให้เป็นไปตามเป้าประสงค์ของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้งาน

1. ควรส่งเสริมให้มีการนำรูปแบบแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางเพศมาใช้เพื่อจัดการความขัดแย้งระหว่างฝ่ายผู้กระทำความผิด และฝ่ายผู้เสียหายเกี่ยวกับความผิดทางเพศมากขึ้น

2. ควรปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้พิพากษา ผู้พิพากษาสมทบ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องให้ตระหนัก ต้องตรงกันว่ามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญานั้นเป็นแนวทางที่มุ่งแก้ไขเด็กและเยาวชนมากกว่า การแก้แค้นทดแทน เพื่อเป็นประโยชน์สูงสุดกับเด็กและเยาวชน ฝ่ายผู้เสียหาย รวมถึงหน่วยงานใน กระบวนการยุติธรรมอย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งชุมชนก็จะก่อให้เกิดความสงบสุขมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงทดลองโดยนำรูปแบบแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมในการนำมามาตรการ พิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางเพศไปศึกษาเป็นโครงการนำร่องและ ประเมินผลก่อน เพื่อตรวจสอบว่าเป็นรูปแบบที่สามารถนำไปใช้ในทางปฏิบัติได้จริง

2. ควรมีการศึกษาวิจัยแนวทางปฏิบัติที่จะทำให้ผู้เสียหายที่อยู่ระหว่างการตั้งครุฑสามารถศึกษา เล่าเรียนอยู่ในระบบโรงเรียนได้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2547). กระบวนการยุติธรรมทางเลือก : การส่งเสริมการระงับ
ข้อพิพาทชุมชน ณ แขวงหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. กรุงเทพมหานคร.
กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2550). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการแก้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว.
ในเอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง ยุติธรรมชุมชน..หนทางสู่สังคมแห่งความเป็นธรรม.
(หน้า 15-16). กระทรวงยุติธรรมและโครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
เกียรติจักร วัจนะสวัสดิ์. (2551). คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ :
พลสยาม พรินติ้ง.
ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยแนวทางการพิจารณากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
ชั้นก่อนฟ้องคดี พ.ศ. 2557.
คณิต ณ นคร. (2553). กฎหมายอาญาภาคความผิด (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
_____. (2551). กฎหมายอาญาภาคทั่วไป (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2554). วิจัยเรื่องการบังคับใช้โทษทางอาญาประเภทอื่น
ที่มีได้อยู่ใน ประมวลกฎหมายอาญาของไทย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2552). การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ในสถานศึกษา : กรอบแนวคิด
ความสำคัญ และความท้าทาย. วารสารร่วมพฤษ, 3(27), หน้า 27.
ชัยชนะ พรรัตน์พันธุ์. (2546). การคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่เป็นเหยื่อของการกระทำความผิดทางเพศ
ศึกษาเฉพาะกรณีการลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
บทความคอลัมน์เสียง สตรี. (2550, พฤศจิกายน 10). โพสต์ทูเดย์. หน้า 74.
มาตาลักษณ์ ออรุ่งโรจน์. (2551). กฎหมายเบื้องต้นเกี่ยวกับการกระทำความผิดทางอาญาของเด็กและ
เยาวชน (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: เดือนตุลา.

ลัดตนา อินทพล. (2553). **วิทยานิพนธ์ การหันเหเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรม**

ทางอาญา ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายไทย – ลาว. นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศรุดา สมพอง. (2551). **รายงานวิจัยเรื่องการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชนในชั้นศาล.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สรวิศ ลิ้มปรงยี. (2549). **การไกล่เกลี่ยพินสัมพันธในคดีอาญาประสบการณ์ของศาลนิเวศน์แลนต์.** เอกสารประกอบสัมมนาทางวิชาการ.

สำนักกระบวนวิชา กรมควบคุมโรค. (2555). **รายงานสถานการณ์เด็ก. สืบค้นเมื่อวันที่ พฤษภาคม 8, 2557.** จาก www.boe.moph.go.th.

อัจฉริยา ชูตินันท์. (2551). **รายงานวิจัยเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว และชุมชนเพื่อหันเหคดีเด็กและเยาวชน โดยไม่ต้องขึ้นสู่ศาลเยาวชนและครอบครัว.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

Lily, J.R. and others, **Criminological Theory : Context and Consequences**, 3rd, (SAGE Publications: London, 2002), p. 110.

United Nations Rules for the Protection of Juvenile Deprived of their Liberty. (1990). สืบค้นเมื่อ มกราคม 21, 2556, จาก <http://www.un.org/documents/ga/res/40/a40r033.htm>.

United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice. (1985). สืบค้นเมื่อ มกราคม 21, 2556, จาก <http://www2.ohchr.org/english/law/pdf/beijingrules.pdf>.